

Zákony x zákonitosti / Zákonitosti x zákony

Budeme užívat obou termínů, totiž „zákon“ a „zákonitost“, zásadně v tom smyslu, že zákonitost je lidská formulace (jakékoli vyjádření nebo myšlenkové uchopení), zatímco to, co je touto formulací zachyceno, je „zákonitost“, tj. jistá pravidelnost, kterou lze pozorovat na úkazech stejného typu. Přitom nehraje zásadní úlohu to, zda je zákonitost čímsi původním, co může být pouze odpozorováno na jednotlivých případech, anebo zda je původní naopak zákon, který je nejprve pro jednotlivé případy stanoven, zatímco ty se mu podřizují (a to podle okolností a typu případů s větší nebo menší přesností a poslušností). Zvláštní je přitom jakási zásadní nesnáze, která je s tímto rozlišením spojena: nikdy nemáme a nebudeme mít jistotu, co předchází čemu, i když to tradičně dost „přísně“ rozlišujeme. Spočívá to v před-sudečných předpokladech, s kterými pro různé oblasti skutečností k onomu rozlišování přistupujeme, totiž v tom, že s náležitě neodůvodněnou samozřejmostí třeba předpokládáme, že v neživém světě (světě fyziky a chemie) nejsou principiálně možné žádné odchylky od zákonitostí, jak jsme je formulovali (zachytili) ve svých zákonech. Pokud takovou odchylku zjistíme, automaticky předpokládáme že chyba je v naší formulaci příslušné zákonitosti, takže stojíme před úkolem své pojetí zákona změnit a zákon přeformulovat. Předpokladem je v takovém případě ovšem opakovaně pozorování stejné odchylky v analogických kontextech či situacích. Pokud by se podobné případy pozorovat nepodařilo, považujeme ono singulární pozorování za mylné a neplatné, a jako takové je škrtneme. Což ovšem zároveň znamená, že kdyby k takové singulární (kontingentní) odchylce skutečně došlo, nemohli bychom ji jako skutečnou nikdy uznat. – Celé toto pojetí bylo ovšem těžce narušeno právě v moderní resp. nejnovější fyzice, a to především tzv. principem neurčitosti. Fyzikové mají za to, že naprosto postačí, když onu „neurčitost“ prostě odkážeme do sféry kvantových dějů, a v ostatní fyzice z toho nevyvodíme žádné důsledky. Avšak ani to nezůstalo bez hlubokých otřesů: např. nejnovější astrofyzika je stále víc nucena v reálném světě, tj. v našem Vesmíru, některé úkazy charakterizovat jako „singularity“. Ovšem čím víc takových „singularit“ je „objevováno“, tím víc jsou fyzikové v pokušení pro ně vymýšlet nové „zákony“, tj. tím víc jsou nakloněni nacházet i v těch „singularitách“ jakési zákonitosti. Tak se ukazuje, že fyzika (stejně jako kterákoli jiná věda) není dost kompetentní v problematice, která je vysloveně filosofická. A filosofie bude naproti tomu vždycky chtít porozumět skutečnosti v celém jejím rozsahu a nerozdělovat „univerzum“ na jednotlivé „regiony“, které se spravují jen svými vlastními „zákony“, aniž by jim byly některé společné (takže by platily univerzálně).

(Písek, 071201-1.)